

Vadovēlis 9 klasei
I daļis

era

LITERATŪRA

SVESKA

Leidinio vadovė
Ingrida Navalinskienė

Metodikos konsultantė
lietuvių kalbos mokytoja ekspertė
Danutė Visockienė

Dalyko konsultantės ir recenzentės
lietuvių kalbos mokytoja ekspertė **Laima Skabickienė**,
prof. **Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė**

Atnaujintos lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2016 m.) klausimais konsultavo
prof. **Aušra Martišiūtė-Linartienė**

Vadovėlio turinio vertintojos
Rita Baltrušaitienė, Renata Jankevičienė, Zenta Mačiulaitienė

Redaktorė
Violeta Kočiūnaitė

Serijos ERA dailininkė
Jurga Želvytė

Vadovėlis atitinka kalbos taisyklų reikalavimus
Pirmasis leidimas 2017

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Violeta Dumčiuvienė, sudarymas 2017
© Violeta Dumčiuvienė, 2017
© Vilma Dulevičienė, 2017
© Leidykla „Šviesa“, 2017

ISBN 978-5-430-06705-2

TURINYS

I CIKLAS. KNYGŲ SKAITYMAS – SAVĖS IR PASAULIO PAŽINIMO BŪDAS · 6

1. Kodėl knyga yra pokalbis su savimi ir kitu? **Vanda Juknaitė. „Išsiduosi. Balsu“ · 8**
2. Kodėl knygos nesensta? **Ichokas Meras. „Ties gatvės žibintu“ · 18**
3. Kaip mus ir mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos?
Markas Hedonas. „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ · 29
4. Kodėl verta skaityti knygas? **Romualdas Granauskas. „Laimingiausioji vasara“ · 42**

II CIKLAS. ŽMOGUS IR TĖVYNĖ · 52

1. Kas yra tautinė ir pilietinė asmens tapatybė?
Ričardas Gavelis. „Jauno žmogaus memuarai“ · 54
2. Kuo grindžiamas asmens ir tautos, asmens ir tėvynės ryšys?
Vydūnas. „Tėvynė ir žmogus“ (iš Vydūno „Septyni šimtmečiai lietuvių ir vokiečių santykių“) · 62
3. Koks žmogus – tokia ir tėvynė. **Vydūnas. „Tėvynė ir žmogus“ (iš Vydūno „Septyni šimtmečiai lietuvių ir vokiečių santykių“) · 68**
4. Ar šiandien svarbi tradicinė pasaulio samprata?
Sigitas Geda. „Giesmė apie pasaulio medį“ · 73

III CIKLAS. KŪRYBA ŽMOGAUS GYVENIME · 86

1. Kūrybinio pašaukimo paslaptis. **Henrikas Radauskas. „Dainos gimimas“ · 88**
2. Kodėl žmogui svarbi vaizduotė ir saviraiška? **Ignas Šeinius. „Kuprelis“ · 93**
3. Kaip tarpusavyje susiję menas ir tikrovė, kūrėjas ir visuomenė?
Oskaras Vaildas. „Doriano Grėjaus portretas“ · 108
4. Kūryba kaip meilės raiška. **Mikalojus Konstantinas Čiurlionis · 122**
5. Kodėl svarbu pasitikėti kitu žmogumi?
Laura Sintija Černiauskaitė. „Benedikto slenksčiai“ · 130

PRIEDAI · 141

LITERATŪRA · 148

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI · 151

SVEIKI, MOKINIAI,

Šį vadovėlį sudaro 2 dalys. Jos suskirstytos į 7 ciklus. I ciklo „Knygų skaitymas – savęs ir pasaulio pažinimo būdas“ kūriniai – apie paauglius, įveikusius daug išmėginimų, kurie paprastai nutinka siekiant atrasti save, patirti gyvenimo džiaugsmą. Kūrinių veikėjai, ko gero, primins jus pačius, veikėjų istorijos gali padėti ir jums teisingai pasielgti, nuspręsti. II cikle „Žmogus ir tėvynė“ skaitysite, diskutuosite apie žmogaus santykį su tėvyne – atsakomybę už ją, pareigą jai, suvoksite, įvertinsite ir savo poziciją. III ciklas „Kūryba žmogaus gyvenime“ skatins pažinti meninę žmogaus prigimtį, menininko išskirtinumą, savitumą, jo kūrybos reikšmę kitiems, IV ciklas „Mitai aiškina pasaulį“ nukels į tolimą praeitį. Atlikdami užduotis suprasite, ko moko žmoniją mitai. V ciklas primins žemesnėse klasėse nagrinėtas pasakas, ieškosite jose naujų prasmų, VI supažindins su liaudies daina kaip tradicinės pasaulėjautos išraiška, o iš VII ciklo sužinosite daugiau apie tapatybės raišką, tradicijos ir modernumo sandūrą.

Labai svarbu, kad ne tik būtumėte aktyvūs per pamokas, bet ir stebėtumėte mokymosi pažangą. Pasitikrinti padės klausimai po kiekvieno skyriaus įvado ir skyriaus pabaigoje. Atlikę ciklo baigiamąsias užduotis galėsite savarankiškai ar mokytojo padedami įsivertinti pasiekimus. Tai užrašysite pasiekimų ir pažangos stebėjimo aplanke. Koks turėtų būti aplankas ir kaip jame žymėti, nuspręskite kartu su savo mokytoju. Ciklo pabaigoje jūs surinkti taškai galėtų tapti viena kaupiamojo įvertinimo dalimi. Kiekvienos vadovėlio dalies gale rasite priedus – tai teorinė pagalba nagrinėjant ir kuriant įvairius tekstus, mokantis vartoti literatūrinės sąvokas ir terminus.

Autorės

1 CYKLAS
KNYGŲ SKAITYMAS – SAVĖS IR PASAULIO PAŽINIMO BŪDAS

3 SKYRIUS. Kaip mus ir mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos?

IVADAS

1 UŽDUOTIS. Perskaitykite filologijos mokslų daktaro Regimanto Tamošiūčio pranešimą „Literatūra – kaip žmogus, visuomenės ir tautos laisvės mokytoja“ mintis, pasirinkite labiausiai jums patikusias ir, remdamiesi savo patirtimi, pagrįskite jas dviem pavyzdžiais.

- Knygos žmogui parodo vertybių įvairovę ir leidžia jas rinktis.
- Visos vertingos knygos ir parašomos tik dėl žmogiškojo bendravimo būtinybės, dėl prigimtinio sielos poreikio.
- Grožinės literatūros skaitymas atveria žmogui aukštesnes, dvasines, vertybes. Tos dvasinės vertybės nieko nekainuoja.
- Primityvius žmones gali jungti tik primityvios, kūniškumo ribotos vertybės. <-> o tokių individų bendravimas būna konfliktiškas arba išnaudotojiškas. Žmonės be aukštesnių vertybių ne padeda vienas kitam patirti laimę, o naudojasi vienas kitu.
- Literatūra <-> išlaisvina mane iš mano egoizmo ir mano ribotumo gniauztų. Žmogus be knygos <-> ne gyvena, o tiesiog yra – kaip daktaras tarp daktarų.
- Knyga atveria langą ne į pasaulį, o į kitą žmogų ir leidžia jį suvokti kaip vertės subjektą, kaip asmenį, dėl kurio verta aukoti dalį savo individualių interesų.
- Grožinė literatūra yra žmogiškųjų santykių modeliavimas. Skaitant knygas galima išgyventi įvairiausias žmogiškas egzistencines situacijas. Skaitytojui tai leidžia įsivaizduoti jo paties laukiančius gyvenimo scenarijus.
- Stiprėjant savimonei, vis giliau suvokiamas savo dvasinio gyvenimo turinį ir principus asmuo atranda, kad jo buvimas susijęs su kitų asmenų buvimu, susijęs su visuomenės gyvenimu ir kultūra.
- Stiprindamas mąstymą knygos skaitymas stiprina ir asmens savimonę, savijautą.
- Skaitymas yra ypatinga sąmonės veikla, stiprinanti pažintines proto galias.

Kiekvieno skyriaus įvade rasite įdomių tekstų, užduočių, kurios padės geriau suvokti analizuojamą kūrinių. Sugretinsite kelių kritikų nuomones, lyginsite literatūros kūrinių su kitais menais, sudarysite teminį darbų aplanką, ieškosite informacijos kituose šaltiniuose. Įvado pabaigoje pateikiama klausimų informacijai apmąstyti ir įsivertinti, kas įsiminta.

6
I CYKLAS
KNYGŲ SKAITYMAS – SAVĖS IR PASAULIO PAŽINIMO BŪDAS

II CYKLAS

Perskaitykite Rimvydo Stankevičiaus esė „Apie taiklumą“. Nusakykite pagrindinę mintį ir pagrįskite argumentais, kodėl taip manote, paaiškinkite pavadinimą. Remdamiesi esė idėjomis padarykite prielaidas, kokias problemas aptarsite nagrinėdami šio ciklo kūrinius.

Apie taiklumą
Daugelis iš mūsų, svajoms trumpam grįžę į vaikystę, sutinka ten baltą Biliūno katytę, saugančią vis labiau blunkantį žaislus, mintis ir ataras. Gal todėl, kad rašytojas kilūde ne tik katytę, bet ataria graudulio strele pervėrė ir dar neišlavę, nei randų neturinčias vaikiškas mūsų širdis, gal pirmą kartą gyvenime tapusias taikniai.

Mes viską supratome. Apie žiaurumą, apie gyvasties aukojimą dėl žaidimo, apie kruvinas rankas, kaltes ataras, apie klaidas, kurių negalima ištaisyti... Ko nesupratome – paaiškino mokytoja. Gal todėl ir šio kaitę saugoti vaikystės slenkčio, tyliai, be dejonės ir be murkimo. O žodžius, mintis, mokytojos atskleidė mūsų širdis. Nes šieji nereiškia teorijos, jai nereikia nei lingvistinės, nei semiotinės analizės. Jai pakanka pageltusio, susiraukijusio, beveik tuščio ano vaiko dienosišio lapo, kuriame vaikiška, kalta ir kenčiausia ranka tužaraištas vienas žodis „kilūdu“? Veltiau ta ranka dar daug rašė, lietuš miltymą, muštė į kniutę, išdėjo, bet niekuomet nepalėidė iš saujos anas sulaužytas streles. Todėl, kad kilūde.

Svajoms užgesus pargrįžę iš vaikystės ir apsidairę pamatome daug rankų grasinančių, baudžiančių, <-> nusikalbėjančių... Jos neturi streles įspaudo dėkle. Galbūt todėl taip nepasitikinami patalios <->. Todėl, kad jos aną talingą vaikystės rytą į savo dienosišius pasė tą patį žodį „nepataikiau“.

Rimvydas Stankevičius

TIKSLAS
Suvokti literatūrą kaip asmeniinei egzistencijai svarbią, asmenybei būtą būtiną kultūros sritį, ugdytis savarankišką ir kūrybišką požiūrį į literatūrą.

UŽDAVINIAI

- Išanalizavus Vandos Juknaitės apysaką „Išsiduosi. Balsu“ aptarti knygos svarbią ugdantį empatiją – kito žmogaus supratimą, atjautą.
- Išanalizuoti Ichcho Mero romano „Ties gatvės žibintu“ ištrauką ir, remiantis jomis, sudaryti išplėstinį rašinį „Kodėl knygos nesensta“ planą.
- Išanalizuoti Marko Hedono romano „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ ištrauką ir pasirengti diskusijai, kaip mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos.
- Išanalizavus Romualdo Granauskio novelę „Laimingiausioji vasara“ argumentuotai įrodyti, kad knygos padeda žmogui bręsti.

SIKIETINA
Gebėti samprotuoti apie knygų reikšmę žmogaus gyvenime, remiantis skaitytomis ir analizuotomis kūrinių.

SKAITOMI IR ANALIZUOJAMI KŪRINIAI

Vanda Juknaitė „Išsiduosi. Balsu“ (interaktyvus → www.šaltiniai.info), Ichcho Mero „Ties gatvės žibintu“, Markas Hedonas „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“, Romualdas Granauskas „Laimingiausioji vasara“ (interaktyvus → www.saltiniai.info), Josteinhas Gorderis „Sofijos pasaulis“.

SĄVOKOS (paryškintos sąvokos yra privalomos pagal bendrąją programą (BP))
Asociacija, atomazga, autobiografija, diskusija, esė, fakto literatūra, grožinė literatūra, interpretacija, ironija, konfliktas, kulminacija, mėninis stilius, metafora, motyvas, pagrindinė mintis (idėja), paskajimo perspektyva, pasakotojas, problema, recekcija, romanas, siurbolis, tem, veikėjas.

CIKLO SKYRIAI

- Kodėl knyga yra pokalbis su savimi ir kitu?
- Kodėl knygos nesensta?
- Kaip mus ir mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos?
- Kodėl verta skaityti knygas?

ŽMOGUS IR KNYGA

- Kokias vertybes ugdo literatūra?
- Kokias sukrečiančias patirtis pamini poetas Rimvydas Stankevičius šioje ištraukoje?
- Knygos formuoja vertybes
- Kaip pasiskaitymete knygas patį sietį kartais, stiprinti tapatumo supratimą?
- Kaip suprantate „streles įspaudo“? Kaip žmogų keičia skaudu patirtis?
- Knygos ugdo empatijos jausmą
- Knygos jungia dabartį su praeitimi
- Kuo praeities knygos įadina visų kartų žmones?
- Kodėl tenka mokytis iš klaidų? Ką lemia negebėjimas pasimokyti iš jų?
- Knygos skatina augti dvasiškai
- Kaip knyga mums padeda pažinti save?
- Kaip knygos padeda mums bręsti?

Empatija – pajautimas į emocijų kito asmens būseną

Įvadinėje ciklo atlankoje rasite kritiko nuomonę diskusijai, ciklo darbo planą. Sužinosite, kokių tikslų ir uždavinių sieksite, kokius kūrinius analizuosite ir skaitysite, kokias naujas sąvokas turėsite įsidėmėti.

Sutartiniai ženklai

- Įvadas
- Kūrinio analizė
- Viso skaitomo kūrinio analizės užduotis
- Skyriaus apibendrinimas, įsivertinimas
- Įsivertinimas
- Ciklo apibendrinimas ir įsivertinimas
- Darbas grupėmis
- Darbas poromis
- Informacijos paieška
- Prisimink ciklo tikslus ir uždavinius!

10 Kodėl knyga yra pokalbis su savimi ir kitu?

KŪRINIO ANALIZĖ (žr. 1 priedą p. 141)

VANDA JUKNAITĖ „Išsiduosi. Balsu“

Vanda Juknaitė (1949 m.), prozininkė, dramaturgė, esėininkė. Vėlyvasis edukologijos universiteto docentė. 2008 m. už santarpių humanizaciją ir lietuvių literatūros lauko išplėtimą jai paskirta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. Prozos centras – ribinės, dramatiškos gyvenimo situacijos, apie jas pratyjama labai atvira, tačiau be patoso ir retorikos. Vyruoja minimalistiškas, lakoniškas stilius. 2002 m. išleido straipsnių, esė ir interviu knygą „Išsiduosi. Balsu“, kurią apibendrinama darbo patirtis su visuomenės atstataimais – gatvės vaikais.

Nu, man atrodo, kad apie bet ką kalbėdamas – apie katiną, apie žmogų, apie įvykį, apie ką nors – žmogus visų daugiausiai pasakoja pats apie save. Visuomet, kai rašai, nori, kad tavo suproštų. Lygiai taip pat kaip ir vaikas: ateina, kažką veltėna savo kalba, bet vis tiek žūti, kad jį suprastų, išgirs, kas iš tojų jam atsitiko. Rašyti manai šoktelėti žmogus, šauki kaip miške – kiti žmogaus, kuris išgirstų tų, kas tau be galo svarbu. Ir galbūt ne tik tau, bet ir visiems svarbu, tik tuo metu kitems atrodo visiškai niekai. O per kultūros istoriją tai atrodo amžinąjį problemą.

Vanda Juknaitė
* Lietuvos 12 Akad. Mokslo ir RA aneksu poezijos literatūros. Nepublikuotų šaltinių. Onomazgija, 4 d. 1988 m. Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 566–568

Esė – įvairios tematikos kūriny (ppr. straipsnis), kuriam būdingas mokslinis, publicistinis ir meninis stilius elementų jungimas.

Fakto literatūra – tai realiai įvykiams paremtas pasakojimas apie realius žmones.

Vandos Juknaitės dokumentinės apysakos (esė) „Išsiduosi. Balsu“ pagrindinis – įvairi faktinė medžiaga: pasirengimas vasaros stovykloms su ikartu po Nepriklausomybės atgavimo gatvėje atsidūsiusiais vaikais, gyvenimo tose stovyklose epizodai, jų kontekstai – juridiniai, finansiniai, emociniai ir musikalitamo pasaulio.

Su grupe bendraminčių Ichno (Arykščių) Juknaitė kaletą metų rengė vasaros stovyklą gatvės vaikams. Iš šios sudėtingos patirties gime dokumentinis pasakojimas (kartais vadinamas „fakto literatūra“), „Išsiduosi. Balsu“ – psichologik talpus ir plėkštai nepalėtingas.

Pagal Gintą Vainauskaitę

9 UŽDUOTIS. Perskaitykite Vandos Juknaitės dokumentines apysakas (esė) „Išsiduosi. Balsu“ ištrauką ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Mes buvom du įtartinai. Ne. Gal du labai įtartin. Septynių metų mažas berniukas, atrodo kaip keturių. Tamsi matyva, vienas iš pilvūsiu striuke. Ir ai, padarai apgavėnui keturiasdešimties metų moteris. Ne močiute ir ne mama. Bovo labai šalta. Nespėtas nuvalyti sniegas gulėjo gatvėje. Šaltas vėjas užsūsdamas pakeldavo jį kaip dulkes. Mes stovėjome sušibę rankom. Kitą ranką vaikas buvo įkėję į striukės kišenę. Į mus žiūrėjo žvilgnis veike tarytum smogęs. Į palirą įkėję iš kėlinį, pasitrukiui nuo jo per dirginę, – ne pers. Dėl to, kad vaikas nepatvirtė, at užsė išleidamas, buvo pamėgęs nuo šalčio. Mes nepalėisio jo rankos, net jei į mus inty metyti ne

16 Kodėl knyga yra pokalbis su savimi ir kitu?

APIBENDRINIMAS, ĮSIVERTINIMAS

13 UŽDUOTIS. Perskaitykite šių kūrinių mintis ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Mes gyvename laiku, kai kasdieniniai keičiasi žmogaus supratimas. Mes greitai turime reikalų su žmogumi, kuris nebepasijęs nei su vieta, nei su šeim, savime suprantama, nei su kitais žmonėmis, nei pats su savimi. Jis nebepatvirtė jį kaip žmudi. <-> Problema ta, kad tasie žmonės, taip pavaištininkai bendrausime, lieta be galo nuivės, per nepažįsta savęs, nesuvalkio kiti žmonės, ir tas nuivimas yra pavojingas jiems paties.

Vanda Juknaitė (2013)

Tvintai tikai, kad šalia kumštinio įgijos, proto įgijos estsi labai stipri dvasios įgija – iki galo nepažinti, netimokta suvaldyti, todėl reikalaujanti pagarbos. Tu įgija, manau, stypi taip pat ir žodyje. Tikrai įmanoma jį taip suvokinti, kad jis ketintų ne tik trumpapalikes nuostakas, bet ir mūsų jausmus, galimybes, likimus.

Rimvydas Stankevičius (2014)

- Pažyinkite Vandos Juknaitės ir Rimvydo Stankevičiaus išsakytas mintis. Kokią visuomenės ligą diagnozuoja Vanda Juknaitė ir kokią receptą jai gydyti siūlo Rimvydas Stankevičius?
- Vandos Juknaitės tekste rasite metaforą ir paaiškinkite jos prasmę.
- Pasamprotuokite, kodėl žmogui svarbu patinti save ir kitus.
- Kokią galą, Rimvydo Stankevičiaus nuomone, turi žodis?
- Kuo šie Vandos Juknaitės ir Rimvydo Stankevičiaus išsakyti žodžiai sietini su apysaka (esė) „Išsiduosi. Balsu“?
- Įrodykite, kad apysakos „Išsiduosi. Balsu“ pasakotoja ir jos pagalbinkiniai yra atsakingos ir jautrios asmenybės. Pagrįskite tai tris argumentais.
- Rimvydas Stankevičius teigia, kad laiku pasakytas tinkamas žodis gali keisti žmogaus nuostatas, jausmus. Kas gali būti bendra tarp Vandos Juknaitės aprašytų nepriklausomybės praeities berniukų vaikų ir mūdienos paauglių, gyvenančių daruose šeimose?
- *** Pasidalykite įspūdžiais, kaip pasiskite jūsų nuostatos apie benamius, niekam nereikalingus žmones perskaityus apysaką „Išsiduosi. Balsu“. Pristiminkite lentelę p. 9, kuria pildėte. Remdamiesi kūriniu pagrįskite arba paneikite vieną iš jį pateiktų teiginių.

Jei veikia, remkėtis šia schema:
At pritaru (arba nepatirtu) teiginii (mintis, idėja) _____, nes (argumental) _____
_____, Nors galime teigti (argumental) _____, vis dėlto (galutinė išvada) _____

14 UŽDUOTIS. Atlikite mokytojo nurodytą arba pačių pasirinktą užduotį.

- Paveikslėlyje matote du paauglius, nesutariančius dėl knygų reikšmės žmogui. Perskaityte vieno paauglio argumentus paaiškinkite tris kontrargumentus, kuriuos pasakytų jam knygas skaitantis bendraminčis.
- Įrašykite tinkamas frazes:

Įrašytinos frazės: veikėjai ir viči knygų pasaulį; gyvename naujų gyvenimo istorijų stebime svetimų žmonių gyvenimus; būname jau tiek pasiekę visą tai vyksta tas; kiekvienas žmogus yra tarsi, kaip ai.

* Kadimėlis – il eimas.

Privalomi programiniai kūriniai išryškinti

Sudėtingos užduotys pateikiamos schemomis, atlikimo etapais.

3 UŽDUOTIS. *** Persipiešė schemą nurodykite joms meno ir amato skirtumus. Žodžius langeliuose rasykite taip, kad išryškėtų kuo menas ir amatas yra panašūs (viduryje) ir kuo labai skiriasi (schemoje artčiau sąvokų MENAS arba AMATAS).

Įrašytini žodžiai: kartojimas, individualumas, valdžios, paprastumas, profesionalumas, įtaigumas, saviraiška.

6 UŽDUOTIS. *** Kripteje pasislėpę vaikai skaito berniuko atsimėtas knygas. Ichnochas Meras į romaną „Ties gatvės žibintu“ (terpia Ištisus Džonatanas Svifto, „Gulverio kelionių“, Rudolfo Ericho Raspe „Munhauseno nuotykių“, Antuano de Sent Egiupier „Alažojo princas“ posūgius. Su grupe parenkite vienos iš išvardytų knygų pristatymą – 10 minučių viešąją kalbą.

KNYGOS PRISTATYMO SCHEMA

- Autorius, knygos pavadinimas.
- Knygos tematika, problematika.
- Veikimo laikas ir vieta.
- Pagrindiniai veikėjai.
- Kas patarė. Žavi skaitytojui?
- Knygos įvertinimas – kokiam skaitytojui ji turėtų būti įdomi.

PASTABA. Nepamirškite: tai bus viešoji kalba. Vadinau, kalbėdamas turite stengtis paveikti klausytojus, įtikinti, kad jūsų silpną knygą verta perskaityti.

Kiekvieno skyriaus ir ciklo pabaigoje apibendrin- site išmuktą medžiagą ir įsivertinsite pasiekimus.

Sutartiniai ženklai nurodys veiklą, užduoties tipą, jos atlikimo būdą.

I CIKLAS

KNYGŲ SKAITYMAS – SAVĖS IR PASAULIO PAŽINIMO BŪDAS

Perskaitykite Rimvydo Stankevičiaus esė „Apie taiklumą“. Nusakykite pagrindinę mintį ir pagrįskite argumentais, kodėl taip manote, paaiškinkite pavadinimą. Remdamiesi esė idėjomis padarykite prielaidas, kokias problemas aptarsite nagrinėdami šio ciklo kūrinius.

Apie taiklumą

Daugelis iš mūsų, svajomis trumpam grįžę į vaikystę, sutinka ten baltą Biliūno katytę, saugančią vis labiau blunkančius žaislus, mintis ir ašaras. Gal todėl, kad rašytojas kliudė ne tik katytę, bet aštria gaudulio strėle pervėrė ir dar nei šarvų, nei randų neturinčias vaikiškas mūsų širdis, gal pirmą kartą gyvenime tapusias taikiniu.

Mes viską supratome. Apie žiaurumą, apie gyvasties aukojimą dėl žaidimo, apie kruvinas rankas, kaltės ašaras, apie klaidas, kurių negalima ištaisyti... Ko nesupratome – paaiškino mokytoja. Gal todėl ir liko katytė saugoti vaikystės slenksčio. Tyliai, be dejonės ir be murkimo. O žodžius, mintis, mokytojos aiškinimus nusinešė laikas. Nes sielai

neriekia teorijos, jai nereikia nei lingvistinės, nei semiotinės analizės. Jai pakanka pageltusio, susiraukšlėjusio, beveik tuščio ano vaiko dienoraščio lapo, kuriame vaikiška, kalta ir kenčiančia ranka tužrašytas vienas žodis „kliudžiau“. Vėliau ta ranka dar daug rašė, lietė mylimąją, mušėsi į krūtinę, ilsėjosi, bet niekuomet nepaleido iš saujos anos sulaužytos strėlės. Todėl, kad kliudė.

Svajoms užgesus pargrįžę iš vaikystės ir apsidairę pamatome daug rankų: grasinančių, baudžiančių, <...> nusikalstančių... Jos neturi strėlės įspaudo delne. Galbūt todėl taip neatskiriamai panašios <...>. Todėl, kad jos aną tolimą vaikystės rytą į savo dienoraščius įrašė tą patį žodį: „nepataikiau“.

Rimvydas Stankevičius

Kaip nagrinėti grožinius ir negrožinius tekstus – 1 ir 2 priedai p. 141–143.

CIKLO SKYRIAI

1. Kodėl knyga yra pokalbis su savimi ir kitu?
2. Kodėl knygos nesensta?
3. Kaip mus ir mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos?
4. Kodėl verta skaityti knygas?

TIKSLAS

Suvokti literatūrą kaip asmeninei egzistencijai svarbią, asmeniškai tobulėti būtiną kultūros sritį, ugdytis savarankišką ir kūrybišką požiūrį į literatūrą.

UŽDAVINIAI

1. Išanalizavus Vandos Juknaitės apysaką „Išsiduosi. Balsu“ aptarti knygos svarbą ugdantis empatiją – kito žmogaus supratimą, atjautą.
2. Išanalizuoti Icchoko Mero romano „Ties gatvės žibintu“ ištraukas ir, remiantis jomis, sudaryti išplėstinį rašinio „Kodėl knygos nesensta“ planą.
3. Išanalizuoti Marko Hedono romano „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ ištraukas ir pasirengti diskusijai, kaip mūsų gyvenimą veikia skaitomos knygos.
4. Išanalizavus Romualdo Granausko novelę „Laimingiausioji vasara“ argumentuotai įrodyti, kad knygos padeda žmogui bręsti.

SIEKTINA

Gebėti samprotauti apie knygų reikšmę žmogaus gyvenime, remiantis skaitytais ir analizuotais kūriniais.

SKAITOMI IR ANALIZUOJAMI KŪRINIAI

Vanda Juknaitė. „Išsiduosi. Balsu“ (interaktyvus → www.saltiniai.info).
Icchokas Meras. „Ties gatvės žibintu“.
Markas Hedonas. „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“.
Romualdas Granauskas. „Laimingiausioji vasara“ (interaktyvus → www.saltiniai.info).
Josteinas Gorderis. „Sofijos pasaulis“.

SĄVOKOS (paryškintos sąvokos yra privalomos pagal bendrąją programą (BP))

Asociacija, atómazga, **autobiografija**, diskusija, esė, fákto literatūra, gróžinė literatūra, **interpretacija**, **irónija**, **konfliktas**, **kulminacija**, mēninis stilius, **metáfora**, motývas, pagrindinė mintis (idėja), pāsakojimo perspektyvā, pāsakotojas, **problemā**, **receñzija**, romānas, **siñbolis**, **temā**, **veikėjas**.

¹ Empātija – įsijautimas į emocinę kito asmens būseną.

KŪRINIO ANALIZĖ (žr. 1 priedą p. 141)

VANDA JUKNAITĖ. „Išsiduosi. Balsu“

Vanda Juknaitė (1949 m.), prozininkė, dramaturgė, eseistė, Vilniaus edukologijos universiteto docentė. 2008 m. už santūrų humanizmą ir lietuvių literatūros lauko išplėtimą jai paskirta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. Prozos centre – ribinės, dramatiškos gyvenimo situacijos, apie jas prabylama labai atvirai, tačiau be patoso ir retorikos. Vyrauja minimalistinis, lakoniškas stilius. 2002 m. išleido straipsnių, esė ir interviu knygą „Išsiduosi. Balsu“, kurioje apibendrinama darbo patirtis su visuomenės atstumtaisiais – gatvės vaikais.

Na, man atrodo, kad apie bet ką kalbėdamas – apie kūrinį, apie žmogų, apie įvykį, apie ką nors – žmogus visų daugiausia pasako pats apie save. Visuomet, kai rašai, nori, kad tave suprastų. Lygiai taip pat kaip ir vaikas: ateina, kažką veblena savo kalba, bet vis tiek tikisi, kad jį supras, išgirs, kas iš tiesų jam atsitiko. Rašydamas šaukiesi žmogaus, šauki kaip miške – kito žmogaus, kuris išgirstų tai, kas tau be galo svarbu. Ir galbūt ne tik tau, bet ir visiems svarbu, tik tuo metu kitiems atrodo visiškai niekai. O per kultūros istoriją tai atrodo amžinoji problema.

Vanda Juknaitė

➔ Literatūra 12 klasei: Modernioji XX a. antrosios pusės literatūra. Nepriklausomybės laikų literatūra. Chrestomatija, II dalis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 566–568

ABC

Esė – įvairios tematikos kūrinys (ppr. straipsnis), kuriam būdingas mokslinio, publicistinio ir meninio stiliaus elementų jungimas.

Fakto literatūra – tai realiais įvykiais paremtas pasakojimas apie realius žmones.

Vandos Juknaitės dokumentinės apysakos (esė) „Išsiduosi. Balsu“ pagrindas – įvairi faktinė medžiaga: pasirėngimas vasaros stovykloms su iškart po Nepriklausomybės atgavimo gatvėje atsidūrusiais vaikais, gyvenimo tose stovyklose epizodai, jų kontekstai – juridiniai, finansiniai, emociniai ir nusikalstamo pasaulio.

Su grupe bendraminčių Inkūnuose (Anykščių r.) Juknaitė keletą metų rengė vasaros stovyklas gatvės vaikams. Iš šios sudėtingos patirties gimė dokumentinis pasakojimas (kartais vadinamas „fakto literatūra“) „Išsiduosi. Balsu“ – psichologiškai talpus ir pilietiškai negailestingas.

Pagal Gitaną Vanagaite

9 UŽDUOTIS. Perskaitykite Vandos Juknaitės dokumentinės apysakos (esė ABC ←) „Išsiduosi. Balsu“ ištrauką ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Mes buvom du įtariamieji. Ne. Gal du labai įtartini. Septynerių metų mažas berniukas, atrodantis kaip ketverių. Tamsiai mėlyna, vietomis įplyšusia striuke. Ir aš, padoriai apsirengusi keturiasdešimties metų moteris. Ne močiutė ir ne mama. Buvo labai šalta. Nespėtas nuvalyti sniegas gulėjo gatvėje. Šaltas vėjas užsiausdamas pakeldavo jį kaip dulkes. Mes stovėjome susikibę rankom. Kitą ranką vaikas buvo įkišęs į striukės kišenę. Į mus žiūrėjo. Kiekvienas skubrus, bet nužvelgiantis abu nuo galvos iki kojų žvilgsnis veikė tarytum smūgis. Į paširdžius. Kad jo išvengtum, reikėjo nedaug. Leisti vaikui ir tą ranką įsikišti į kišenę, pasitraukti nuo jo per žingsnį, nutaisyti globėjišką veidą, kad visiems stotelėje būtų aišku, mes – ne pora. Dėl to, kad vaikas neprižiūrėtas, aš nesu kalta. Jis ne mano. Liesas, murzinas jo veidelis, nors prausėsi išeidamas, buvo pamėlęs nuo šalčio. Mes stovėjome stotelėje tvirtai susikibę rankomis, ir aš žinojau, kad nepaleisiu jo rankos, net jei į mus imtų mėtyti ne tik žvilgsnius, bet ir akmenis.

Tačiau švelniai ir tvirtai spausdama vaiko ranką savojoje aš tapau tos stotelės aferiste. Jei taip meiliai laikau jo ranką, tai kodėl vaikas perbalęs ir apiplyšęs? Jei jis iš patvorio, man svetimas, tai kodėl taip beatodairiškai vienas kitu pasitikėdami, taip neišskiriami laikomės už rankų? Ar aš tik kuo neapsimetu? Ar šitas vaikas nėra išnaudojamas? Tada nežinojau, kad, paėmusi už rankos Vasią, aš visiems laikams, o norėčiau sakyti – vienam dešimtmečiui, peržengiu saugaus pasaulio ribas. Aš, moteris, iš saugios aukštosios mokyklos auditorijos žengiu kelis laiptelius žemyn. Į patį dugną. Ten, kur sunaikinamas beveik kiekvienas. Nors tuo metu man tai neatėjo net į galvą.

Mes važiuavom abu. Į „Lėlės“ teatrą. Iš miesto savivaldybės netikėtai paskambino, kad į teatrą pas Kalėdų Senelį galėtų ateiti dvylika vaikų. Surinkti vaikus iš gatvės per pusę dienos buvo neįmanoma. Pasakiau, kad mūsų ateis tiek, kiek pasiseks surasti. Kitiems dovanėles perduosim. Vasios brolis Artūras važiuoti su mumis atsisakė. Porą vaikų suradom prie stoties. Po spektaklio Kalėdų Senelis pradėjo dalyti dovanėles. Šaukė pavardes. O dovanėlių atsiimti vis ėjo Vasia. Ir aš vėl pajutau. Į mus žiūri.

Jie atsirado gatvėje, tie vaikai, gal 1993-iaisiais. Jau be priežiūros. Bet dar iš namų. Lakstė apie kioskus. Trynėsi palei stotį. Nuo ryto iki vakaro. Bet dar neelgetavo. Nebuvo tokios patirties. Prieš Kalėdas mes netikėtai gavome labdarą. Drabužių, šimtą keturias plyteles šokolado. Ir man šovė į galvą mintis surengti stotyje jiems eglutę. Kreipėmės į Vilniaus miesto Švietimo skyrių. Pasakėme – tuos, kurie apie stotį, mes susirinksim. Bet gal skyrius turėtų daugiau tokių vaikų adresų. Pagyvenusi darbuotoja pakėlė ranką. Ir trenkė kumščiu į stalą.

– Mes neleisim daryt gėdos Lietuvai!

Adresų vis dėlto gavome. Po keleto apsilankymų. Aštuoniasdešimt trijų landynių adresus. Išsirūpinome geležinkelio stoties administracijos leidimą rengti eglutę. Antrajame aukšte. Laukiamojoje salėje. Tačiau kai atėjome su muzikantais, daiktais ir vaikais, mus užpuolė. Na, policininkas. Jis vilkėjo uniformą, tačiau jo elgesys neturėjo nieko bendra su pareigūno elgesiu. Jis rėkė, grasino nušauti. Kam keliame triukšmą.

1. Raskite pirmoje pastraipoje kelis argumentus, rodančius, kad autobusų stotelėje stovinčių vaiko ir moters, nors ir susikibusių už rankų, nesieja giminytė.
2. Atidžiai perskaitykite pirmą pastraipą ir pagal pateiktą pavyzdį parašykite du teiginius, kaip jaučiasi autobusų stotelėje stovinti moteris. Teiginius pagrįskite argumentais ir citatomis iš teksto. Prisiminkite citatų skyrybą (dvitaškis po autoriaus žodžių, kabutėse citata).

TEIGINYS	ARGUMENTAS	CITATA
<i>Moteris jaučiasi</i>	<i>nes</i>	“ _____ ”
		_____ : _____
<i>Tačiau ji nusiteikusi</i>	<i>tai matome iš</i>	“ _____ ”
		_____ : _____

3. Iš susidariusios keblios situacijos yra paprasta išeitis. Kaip galėtų pasielgti moteris?
4. Pirmoje ir antroje pastraipoje nuolat kartojamas susikibusių rankų **motyvas** ABC ← (p. 12) įgyja **simbolinę** ABC ← (p. 12) reikšmę. Aptarkite ją.
5. Papasakokite pirmoje pastraipoje aprašytą situaciją iš berniuko Vasios pozicijos: ką jaučia, ką galvoja matydamas įtarius žmonių žvilgsnius, kodėl nepaleidžia moters rankos. Kalbėkite „aš“ vardu.
6. Išsiaiškinkite, kas yra **pasakojimo perspektyvą** ABC ← (p. 12). Remdamiesi aptarta medžiaga apibūdinkite ištraukos antros pastraipos pasakojimo perspektyvą.
7. Kaip suprantate sakinį?

Tada nežinojau, kad, paėmusi už rankos Vasią, aš visiems laikams, o norėčiau sakyti, vienam dešimtmečiui, peržengiu saugaus pasaulio ribas. (Atkreipkite dėmesį į pabrauktus žodžius.)

2 UŽDUOTIS. Perskaite filosofo, eseisto, kultūros kritiko Leonido Donskio straipsnio mintis prisiminkite knygą, kurią jums norisi nuolat skaityti. Parašykite 70–100 žodžių samprotavimo pastraipą, kodėl pasirinkote šią knygą (žr. priedą p. 147).

Nuolat skaitau tų rašytojų knygas, kurių knygas laikau savo draugais ir palydovais. Lygiai kaip žmogus iki galo nepažinus, taip ir knyga yra begalinė. Visuomet egzistuoja stiliaus arba turinio interpretacijos galimybės, kurias kartais randi tik prabėgus daugeliui metų. Kadangi aš tikiu žmogaus nepažinumo idėja, tikiu, kad neegzistuoja absoliutus knygos pažinimas.

Knygos, kurias galėčiau nuolat skaityti, yra Servanteso „Don Kichotas“ (tai tiesiog geniali knyga), Džonatano Svifto „Guliverio kelionės“, Fransua Rablė „Gargantiua ir Pantagriuelis“, Džovanio Bokačo „Dekameronas“. Turbūt galėčiau nuolat skaityti Šekspyro „Hamletą“, „Makbetą“, garsiąsias istorines kronikas, Dantės „Dieviškąją komediją“. Man – tai dieviški kūriniai. Tai knygos, kurias skaičiau būdamas penkiolikos, dvidešimt penkerių, trisdešimt penkerių metų ir skaitau dabar.

Man jos rodosi pažymėtos genialia žmogiškąja įžvalga. Savo ribotumo, tamsiųjų ir šviesiųjų pusių suvokimo. Knygos, kurios po Biblijos yra didžiausias žmogaus genialumo blyksnis. Kaip jau minėjau, „Don Kichotas“ – geniali knyga, po jos minėčiau visiškai kitokią knygą – tai „Guliverio kelionės“. „Don Kichotas“ yra visas persmeltas meilės, o „Guliverio kelionės“ – mizantropiška¹, tačiau labai išmintinga knyga. Šias knygas miniu kartu todėl, kad jos sukuria genialią opozicinę porą.

1. Kodėl kai kurias knygas galima skaityti visą gyvenimą?
2. Kodėl aptariant knygų vertingumą atskaitos tašku laikoma Biblija?
3. Savais žodžiais paaiškinkite, kas sieja visas Leonido Donskio išvardytas knygas.

✓ ĮSIVERTINIMAS. AR GALIU ATSAKYTI?

- 1 Kokią temą, problemą nagrinėjau?
- 2 Kokią kontekstinę informaciją apsvaščiau? Kuo pagrįsiu jos ryšį su tema ar problema?
- 3 Kokias įžvalgas akcentuosiu?
Formuluoju teiginį + paaiškinu, pagrindžiu pavyzdžiais + apibendrinu.

🔍 KŪRINIO ANALIZĖ (žr. 1 priedą p. 141)

MARKAS HEDONAS (Mark Haddon). „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“

Markas Hedonas (g. 1962) – anglų romanistas ir poetas. Ōksfordo universitete studijavo anglų kalbą ir literatūrą. „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ – pirmasis M. Hedono romanas, skirtas tiek vyresniojo

amžiaus vaikams, tiek suaugusiesiems. Jis bemat tapo tarptautine sensacija: nemažai leidyklų, tarp jų ir Lietuvės, knyga susidomėjo ir vertimo teises įsigijo dar gerokai prieš ją išleidžiant Anglijoje, o nuo išleidimo datos – 2003 m. birželio mėnesio, autoriaus teises parduotos jau 40 šalių, filmo teises nupirko jungtinė „Warner Brothers / Heyday Films / Brad Pitt and Brad Grey“ kompanija, filmui scenarijų rašo ir režisuoti rengiasi Styvas Kolvasas, „Hario Poterio“ scenarijaus autorius.

Literatūros enciklopedija mokyklai

¹ Mizantropas – žmonių nekontentėjas, užsidarėlis, atsiskyrėlis.

3 UŽDUOTIS. Perskaitykite Marko Hedono romano „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ pirmuosius pirmo skyriaus sakinius bei paskutinius knygos sakinius ir atlikite užduotį, atsakykite į klausimą.

Buvo 7 minutės po vidurnakčio. Šuo gulėjo pievelės viduryje ant žolės priešais ponios Šiers namą. Jo akys buvo užmerktos. Gulėjo ant šono, todėl atrodė pasiruošęs bėgti, kaip šunys lekia sapnuodami, kad vaikosi katę. Bet šuo nei bėgo, nei miegojo.

Ir žinau, kad galiu tai padaryti, nes vienas nuvažiauvau į Lūdoną ir įminiau mįslę *Kas užmušė Velingtoną*, ir suradau savo Motiną, ir buvau drąsus, o tai reiškia, kad galiu padaryti bet ką.

1. Romano pavadinimas paslaptingas, intriguojantis, informatyvus. Įsivaizduokite esą rašytojai: ko galima tikėtis iš kūrinio tokiu pavadinimu?
2. Trumpai papasakokite savąjį siužeto versiją, vartokite lentelėje ABC ← pateiktas sąvokas (galima dirbti ir poromis, ir grupėmis).

ABC ←

Atómazga – siužeto dalis, einanti po kulminacijos, – konflikto išsprendimas, veiksmo pabaiga.

Konfliktas – priešingų interesų, pažiūrų susidūrimas; ginčas, kivičas.

Kulminācija – literatūros kūrinio veiksmo didžiausios įtampos momentas.

Veikėjas – asmuo ar daiktas, kuris veikia literatūros kūrinijje. Dar vadinamas personažu, herojumi.

4 UŽDUOTIS. Marko Hedono romane „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ pasakojama apie penkiolikmetį Kristoferį Buną, turintį vieną iš autizmo spektro sutrikimų (Aspergerio sindromą). Perskaitykite šio romano recenziją ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Marko Hedono „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ <...> tam tikru požiūriu yra iššūkiui prilygstanti knyga. Pirmiausia – toms visuomenėms, kuriose tolerancijos tradicijos dar labai menkos. Tikriausiai autorius privers daugelį skaitytojų pasijusti labai nepatogiai arba mažų mažiausiai keistai – prisiminti, kaip nuo vaikystės buvome mokomi: nežiūrėk (nespoksok) į ne tokius, kitokius arba, geriausiai atveju, nekreipk į juos (perdėto) dėmesio. Šioje knygoje žmogus priverčiamas labai įdėmiai, lyg pro dinamą stiklą, žvelgti į tokio – kitokio! – jaunuolio gyvenimą, į jo vidaus pasaulį. Negana to – žvelgti jo akimis. Ir netgi mąstyti jo mintimis. Kalbėti jo kalba. Visiškas įsigyvenimas – kitaip nepavadinsi. Todėl kai kam šią knygą skaityti iš tiesų bus sunkoka.

Tai knyga be jokio sentimentalumo. Jokio graudžiai ramaus, atlaidaus žvilgsnio į pagrindinį veikėją. Nuo to tikriausiai apsaugo pasakojimas pirmuoju asmeniu. Kartais net užmiršti, kad čia kalbama apie negalią, konkrečiai – apie Aspergerio sindromą, vieną iš autizmo formų. Pravartu žinoti, kas tas Aspergerio sindromas, nes tai gali tapti savotišku raktu skaitant ir suvokiant.

3 UŽDUOTIS. Perskaitykite Vydūno kūrinio „Tėvynė ir žmogus“ ištrauką ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Taip nepaprastai skamba, kai kas nors kalba apie tėvynę. Regi sugrįžus pereitas erdves ir praėjusį laiką. Užmiršti įvykiai ir daiktai atgyja. Vėl pasigirsta seniai nuaidėję garsai ir žodžiai, vėl prabyla į žmogų lūkesčiai ir abejonės, aimanos ir džiaugsmi. Nušvinta visa būtis ir vėl kaip kadaise dosniai dalija viltis, žadėdama išsipildymą. Lyg didis slėpinys sielai iškyla tėvynė. Pasaulis be tėvynės – tarsi lengvai ir greitai perskaitomas puslapis. O norėdamas suvokti tėvynės esmę, turi išmokti ramiai susikaupti savyje. Tik tuomet sieloje tyliai suskambės: tėvynė yra mūsų minčių pradžia ir esmė, slaptą žmogaus palaima. Tačiau tai nelengva suprasti. Tėvynė žmogui tiek daug reiškia tikriausiai todėl, kad jis čia viską patyrė pirmąsyk: pasiaukojamą motinos meilę, rūpestingą tėvo gerumą. Čia pirmąsyk išgirdo žmogaus balsą. Čia motinos širdingumas, tėvo mąslumas pirmąsyk leido jam patirti žmogų. Taigi tėvynėje žmogų pirmąsyk apsiutė saulės spinduliai, apgobė nakties tamsa, čia jam pražydo pirmasis pavasaris, nuvyto pirmasis ruduo ir nukūpėjo vešli vasara, su baltais sapnais išaušo žiema. Visos gėlės, visi medžiai, laukai ir miškai, visa žemės, vandens ir oro gyvybė pirmąsyk žmogui pasirodė tėvynėje. Ir visa tai jam savitai pasireiškė. Čia, tėvynėje, palinko laikas ties erdve, kurioje užgimė, ir nuvedė į pirmąsias dienas, mėnesius, per metų laikus, nuolatinę jų kaitą ir permainas pro kitų žmonių gyvenimus, leisdamas pražysti paties gyvenimui.

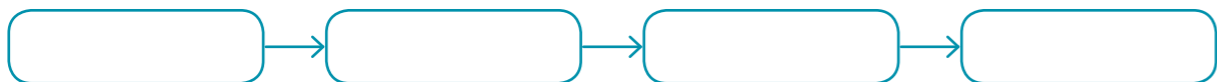
Tačiau pirmoji patirtis dar ne viskas. Tik supratę, jog tėvynėje teišsiskleidžia žmogaus gyvenimas, atveriamė tėvynės slėpinį. Tėvynė alsuoja žmogaus dvasia, ir tėvynė alsuoja žmogumi. Ji užtvindo jį visą, o žmogus tada ją įprasmina. Atklydėlio iš svetur siela alsuoja visai kitaip. Jis negyvena tėvynės gyvenimu, nesuvokia jos turinio nei esmės, nejaučia jos gamtos nei žmonių, o tėvynė negyvena su juo. Jis visuomet lieka nuošaly, gyvena atskirai nuo jos erdvės, nors būtų išgyvenęs šioje žemėje šimtmečius. Išties tėvynė – tai erdvė tam tikrame laike. Tačiau su ja suvienija žmogaus prigimties ypatumai. Tėvynėje, savo jaunystės erdvėje, žmogus pradeda įsisaugoti savo būtį. Sąmonei bręstant išauga žmogaus gyvenimo turinys, išauga visas pasaulis. Tėvynėje – augimo ir tapsmo pradžia.

1. Kokių asociacijų žmogui kyla, kai kas nors kalba apie tėvynę? Padarykite išvadą, koks **motyvas** ABC ← (p. 12) šias asociacijas sieja.
2. Kaip nusiteikęs žmogus gali suvokti tėvynės esmę?
3. Savais žodžiais paaiškinkite Vydūno mintį, kad tėvynė yra mūsų minčių pradžia ir esmė, slaptą žmogaus palaima.
4. Išrinkite iš teksto citatų, įrodančių, jog tėvynė žmogui tiek daug reiškia todėl, kad jis čia viską patyrė pirmąsyk.
5. Nusakykite savo tėvynėje gyvenančio žmogaus ir, autoriaus žodžiais, atklydėlio jauseną: koks vieno ir kito santykis su šalimi, kurioje gyvena. Užpildykite lentelę.

TĖVYNĖJE GYVENANTIS ŽMOGUS

ATKLYDĖLIS

6. Užpildykite sekos schemą. Atskleiskite, kodėl tėvynė svarbi jauno asmens brandai. Savais žodžiais suformuluokite išvadą, kodėl būtent tėvynėje žmogus yra visavertis.

7. Palyginkite Ričardo Gavelio „Jauno žmogaus memuarų“, kuriuos aptarėme 1 skyriuje, ir Vydūno „Tėvynė ir žmogus“ minčių reiškėjų santykį su tėvynė.
8. Remdamiesi nuotrauka, Vydūno mintimis, paaiškinkite, kaip tėvynėje žmogus įsisaugina savo būtį.
9. Kokio funkcinio stiliaus šis tekstas?
10. Nurodykite du tris šio stiliaus požymius. Pagrįskite savo nuomonę teksto pavyzdžiais.

ABC ←

Funkcinis stilius – istoriškai susiformavusi bendrinės kalbos atmaina, kurios ypatybės bei specifika lemia vartojimo sritis, turinys ir funkcija.

Publicistinis stilius – tai aktualiūs visuomeninės tematikos, faktiniais duomenimis pagrįstų, autoriaus požiūrį ir idealus išreiškiančių kūrinių kalba. Būdingas socialinis vertinimas (ar aptariamas dalykas naudingas visuomenei, ar ne, dora tai ar nedora, gražu ar negražu). Kitus šio stiliaus ypatumus lemia jo tarpinė padėtis tarp dalykinės ir meninės raiškos, todėl dalykiškumas, glaustumas pinasi su emocijumu, vaizdingumu. Šiam stiliui būdinga dalykinė ir ekspresyvioji leksika, loginė ir ekspresyvioji sintaksė.

Mėnininis stilius (plačiau ABC ← p. 12) – grožinės literatūros kūrinių kalba. Būdingas apgalvotas, meniškai motyvuotas turinio komponavimas, vaizdingumas, individualumas, įtaigumas, įvairios kalbinės raiškos priemonės.

Mokslinis stilius – tai mokslo darbų kalba, kuriai būdingas dalykinis tikslumas, glaustumas, išsamumas, vartojami terminai, sąvokos.

Dalykinis stilius – tai valstybės valdymo ir valdžios įstaigų vartojama kalba. Būdingas oficialumas, standartiškumas, dalykinis tikslumas, aiškumas, logiškumas, glaustumas.